

Emelt érettségi témakörök 2022. 10. tétel

- a) Témakör: Választható szerzők. Magyar irodalom
 b) Téma: **Radnóti Miklós**
 c) 10. Antik hagyományok és újklasszicista poétika
 Radnóti Miklós eklogáiban

Az eklogák megjelenésének körülményei

- 1938 tavaszán jelent meg a Kerényi Károlytól megindított Kétnyelvű Klasszikusok sorozatban *Pásztori magyar Vergilius* címen Vergilius eklogáinak teljes szövege Trencsényi-Waldapfel Imre gondozásában
- **Műfaj:** ekloga (szemelvény): párbeszéd hexameteres költemény ; a 9. eklogát Radnóti fordította
- még ebben az évben megírta saját *Első eklogáját* – a cím jelzi, hogy ez egy ciklusterv volt
- **ciklusszerkezet:** antik és biblikus elemek, párbeszéd és nem párbeszéd eklogák

Idézet:

„A személyes élmény és a történelmi sorsfordulat olyan válthatatlan egysége ez, amelynek felismerése Radnóti költészetének az alaphangját is meghatározza. A halálfélelem és a költő kiszolgáltatottsága az erőszaknak Vergiliusnál ugyanúgy a béke feladott reményének a szimbóluma, mint Radnótinál nem egyszer.” (...) „A IX. ekloga abban az értelemben is beleépült Radnóti életművébe, hogy saját hangjait felerősítette, egész pályáját végigkísérő bukolikus motívum-készletének kezdettől fogva bennerejlő igazi értelmét önmaga előtt is a tudatosság magasabb fokára emelte, s egyben a klasszikus fegyelem felé tartó formai fejlődését – több más műfordításával együtt – elősegítette.”

„Olyan költemény nem került elő Radnóti hagyatékából, amely a Hatodik ekloga címet viselné. Viszont, mivel ismerjük a mártírhálát közvetlenül megelőző napokban írt verseknek is csodálatosan gondos kéziratait, azt feltételezzük, hogy nem felejtette el, odahaza melyik sorszámánál hagyta félbe az eklogák írását. Így vagy arra kell gondolnunk, hogy a Hatodik ekloga elveszett, vagy arra – ami valószínűbb, hogy a költő azt a cím nélküli töredéket szánta a ciklus hatodik darabjának, amely 1944. május 19-ei keltezéssel maradt fenn. A befejezés és cím nélkül fennmaradt szöveg megalkotásának másnapján, 1944. május 20-án újra behívták munkaszolgálatra, ahonnan nem jött többé haza.” (Trencsényi-Waldapfel Imre)

forrás:

Adamik Tamás: Vergilius és Radnóti eklogái in. PoLíSz A történelem faggatása Elérhető: <http://krater.hu/polisz/adamik-tamas-vergilius-es-radnoti-eklogai>
 Láng Gusztáv: Radnóti Miklós eklogái in. *Korunk 2009 Május Elérhető:*
<https://epa.oszk.hu/00400/00458/00149/index3a94.html>
 Radnótól Radnótíró szerk. Z. Szabó László Budapest, Tankönyvkiadó, 1987.

1. Élete (1909-1944)

- Budapest, zsidó polgári értelmiségi család
- 1930. Szegedi Tudományegyetem magyar-francia szak
- 1934: doktorátust szerez, de tanári állást nem kapott. Egyre erősebbé vált üldözöttségének tudata.
- Budapest: fordításokból tartotta fenn magát.
- 1935: házasság Gyarmati Fannival
- folyamatosan behívták munkaszolgálatra, Szerbiába munkatáborba, majd Abda mellett lelta a halál

Költészete a 30-as években

- Korai verseinek megformáltsága: klasszicizált, szabályozott, de szabad vers.
- Idillek és elégiák
- Az idillek tárgyköre a természet és az ujjongó szerelem, derűs pogány életöröm
- Változás: A fenyegetettség állapotában stílusváltás is megfigyelhető. Klasszicizálódás, egyszerűsödés irányába mutat
- Utolsó versei: kockás füzet : Bori-notesz
- Borból a magyar határ felé (a szovjetek közeledtére)
- November 6-án a járóképtelennel együtt kocsira rakták, hogy kórházba vigyék, de mivel a kórház nem tudta fogadni őket, november 9-én Abda határában sorra agyonlőtték őket (1944)

Száll a tavasz – Előhang az eklogákhoz (1942. április 11.)

- vergilius hagyomány: hexameteres forma, az idill, a harmónia megjelenése, költői toposzok (tavasz, természet ébredése, tájleírás)
- Radnóti újításai: nyugtalanító hangulat, illetve az aktuális történelmi helyzetre való utalások
- allegorikus ábrázolás: a szabadság angyala ↔ rab → egymásba fonódó ellentétek: első és a második vsz, illetve a második vsz-on belül
- a gyökér-allegória *A gyökér* c. versében is megjelenik – a fa láthatatlan, de a vitalitás szempontjából elengedhetetlen része (túlélés)
- a versvilág egésze dehumanizált → ugyanakkor a verszárlatban a versbeszélő megszólítja a természet elemeit: ha az ember hallgat, szóljanak ők

Első ekloga

- Radnóti mottót alkalmaz: "Mihelyt a jog és jogtalanság összekeveredik, háborúk lépik el a földet és a bűnök milliói" (Vergilius)
- imitáció: újklasszicizmus – a mű rangos szövegelőzmény folytatása, klasszikus művek tovább- és felülírása (ekloga műfaj, ill utalás Vergilius IX. eklogájára) – maga a fordítás is egyfajta modern nyelven való utánzás
- Vergilius eklogái közül a páratlan számúak párbeszédesek, a párosak párbeszéd nélküliek – Radnóti *Első ekloga:* párbeszéd
- szereplők: a Pásztor és a Költő ↔ Vergilius: személynevek, a szereplők pásztorok és költők egy személyben
- Pásztor: bukolika képviselője, idill, befogadó, olvasó
- Költő: a művészet lehetőségeit és szerepét feszegeti a gyűlölettel teli világban
- helyszín: erdő – a harmonikus természet, menedék, az idill világa ↔ város, modern civilizáció
- a háborús téma: Garcia Lorca és József Attila említése → a kor embertelenségének áldozatai ↔ Vergilius IX. eklogájában Menalcas életére törnek, de ő megmenekül
- költősors: kiszolgáltatottság, a költő és a költészet fenyegetettsége a háborús korban → sztoikus halálfilozófia, tölgyfa-allegória // gyökér-allegória (a költő identitását az adja, hogy valamennyi körülményben képes alkotni)
- költőszerep: hősies-sztoikus kötelesség-etika képviselője – a lírai én bizonyos értelemben eszményített, de a párbeszéd forma ezt befogadhatóvá teszi

Második ekloga

- keletkezése: 1941.
- szereplők: Költő és a Repülő (a katonapilóta)
- versforma: modern, hexameter helyett rimes niebelungizált alexandrinus (Tóth Árpád-sor)

klasszikus Pásztor szereplő (Vergilius, antikvitás)	Repülő (Radnótinál)
• a Költő feltétlen híve • tradicionális értékek képviselője • ekloga klasszikus dramaturgiája: a Költő ír, a Pásztor olvas	• a háborús jelent képviseli • a harcos nem hős, hanem pusztító „egykor ember” • csak vágyik az idillre, valójában gyilkos

Harmadik ekloga

- keletkezés: 1941.
- verselés, forma: hexameter, de nem párbeszédes, lírai, monologikus vallomás
- beszédhelyzet: megszólítja a „Pásztori múzsát”, az idilli antik bukolikát képviselő ihletforrást (segélykérés – antik hagyományok)
- színhely: urbánus: belvárosi kávéház – életképszerűség ütközik a fiktív megszólított helyzetével és a témával (szerelem)
- stílus: groteszk – nincs kívül beszélgetni, nincs Pásztor, csak a városi fura figurák ; köznapi nyelvezet: „berohantam”

Negyedik ekloga (1943)

- formája, verstípus: párbeszédes (a Költő és a Hang) ; a Hang értelmezési lehetőségei: önmegszólító → belső hang, felettes én, a sztoikus kötelességtudat letéteményese, transzcendens szózat, erő, erkölcsi normákat, értékeket képvisel
- intertextualitás – Vergilius: Negyedik ekloga : az isteni gyermek születését jósolja (császárság kezdete)
- Biblia : Mózes: „hangot hallasz, de nem láthatod azt, aki szól” és még több helyen („mondá az Úr”: csipkebokor, Jónás könyve)
- klasszikus antik ekloga dramaturgia: a Költő párbeszédpartnere az értéket képviseli, így az értékhiány nyilvánvaló – hiányélmény
- szerkezete: ellentétekre épülő: kiszolgáltatottság ↔ emberi méltóság → a két szereplő az embertelenség elleni dühben olvad össze
- verselés: lazább, nem tiszta hexameter, váltakozó hosszúságú rimes-jambikus sorok laza mértéke

Ötödik ekloga

- keletkezés: 1943.
- felépítése: párbeszéd nélküli, beszédhelyzete: a vers megszólítottja eltűnt barátja, Bálint György publicista, tanulmányíró
- műfaj, verstípus: eltávolodik az ekloga műfajtól → halottsírató elégia ; modernizálás: töredék-jelleg – látszólag félbehagyott sorok, viszont a felsorok kiegészülnek – inkább a prozódiai szüneteket jelzik
- szerkezete: keretes → versfelütés – tudja, barátjáról KELL írnia, verszárlat – nem tud a barátjáról írni, de már-már a testében érzi a hiányát és az önmaga miatti rossz előérzetet – a vers középső szakaszában: kérdések sorkezdeti helyzetben, bizonytalanság, erősödik a halál ki nem mondott bizonyossága

Hatodik ekloga

- vagy hiányzik, vagy a Töredék c. vers az – hiányos ciklus(?) – e vers megírásának másnapján (1944. május 20-án) elvitték munkaszolgálatra
- A Töredék versforma-szerkezete hasonlít a Harmadik eklogára → szakaszkezdő refrén
- felépítése: nem párbeszédes, de a fiktív címzett (az utókor) mint dialóguspótlék a szöveg része
- bibliai hangvétel (akárcsak Negyedik ekloga) – az Isten a kiválasztottal lép kapcsolatba, őt beszélteti
- szövegtípus: fiktív vallomás egy halál utáni létmódból, egy jövőbeli igeidőből „oly korban éltem én e földön” → ötsoros strófákra tagolja a költeményt
- szerkezet : töredéklíra imitálása → már megjelent az Ötödik eklogában
- értelmezési lehetőség: azért nem vette be az eklogák sorába, mert nem tartalmaz pozitív, bukolikus hangot
- költőszerep ↔ prófétaszerep: a költő hallgatásra kényszerül, a próféta azonban kimondhatja az igazságot

Hetedik ekloga

- keletkezése: a bori lágerben írt első költeménye, a bori notesz felütése 1944-ből
- Műfaj: Levél (episztola Fanninak) – ekloga: rejtett megszólított (Fanni), de nincs dialógusforma
- Önellentmondásosság:
- a fogolytábor körülményei álom
- Tárgyilagos részletesség otthon
- rideg valóság múlt
- Üzenet: létezik-e még a hazaváró otthon menedéke? veszélyeztetett magyarság + érdemes-e verset írni? Igen: erkölcsi kötelesség
- fegyelem – hexameterek
- üzenet: a három „biblikus” ekloga közé ékelődik az ötödik és a hetedik → az egyént megtartó magánemberi érzésekről, a barátságról és a szerelemről vallanak

Nyolcadik ekloga (1944)

- formailag: dialógus a próféta és a költő között
- intertextualitás: Biblia: Náhúm, megidézett „kispróféta” + Költő → szerepazonosság (düh)
- Vergilius: az Első eklogában vállalt antik ihletés folytatása → pozitív jövő-ígéret, krisztusi megváltás, az elveszett aranykor visszatérése
- motivikusan összefoglalja a ciklus verseit: antik verselés (hexameter), vergiliusi hagyomány (párbeszédes versforma, idill), bibliai hagyomány (költő és próféta azonos szerepben), a háború borzalmainak aprólékos megidézése, elégikus, ugyanakkor látomásos hangnem

Záró gondolatok

- Élet és költészet egymásra hatása erőteljes (zsidó származás ↔ a fasizmus magyarországi előretörése (munkaszolgálat, munkatábor)
- Önellentmondásos költőiség: üldözöttség ↔ otthon, megvetettség, kiszolgáltatottság ↔ házasság, szeretet, a fogoly állati léte ↔ magas művészet
- Megoldás: nem menekülés, hanem belső tartás, erkölcs, klasszicizáló költői megformálás, érzelmi hűség → a történelem borzalmi között embernek maradni lehetséges és élni érdemes